

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ БІОГРАФІЇ

УДК 929:316.3

<https://doi.org/10.15407/ub.20.149>

*Володимир Іванович ПОПИК,
доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
директор Інституту біографічних досліджень НБУВ
(Київ, Україна)
<https://orcid.org/0000-0001-8746-1026>
e-mail: popyk@nbuv.gov.ua*

ВІТЧИЗНЯНА БІОГРАФІКА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО І ДУХОВНОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано еволюцію уявлень про місце і роль біографіки в сучасному суспільстві, зміни ставлення до біографічної літератури та інформації, обумовлені процесами глобалізації, інформаційної революції, кризовими реаліями сучасного світового розвитку, настанням так званих «плинних часів» невизначеності, формуванням у цих умовах нових систем цінностей, життєвих стратегій і пов'язаних із ними пізнавальних інтересів активної частини вітчизняної читацької аудиторії. Зосереджено увагу на значенні біографічного знання для духовних пошуків і особистісного зростання наших сучасників, формування їх переконань та ідеалів, підтримки міжпоколінневої передачі моральних цінностей, досвіду і традицій, забезпечення їх трансформації, утвердження уявлень про органічний зв'язок людини з рідною землею. Окреслено завдання і шляхи подолання успадкованих від минулого стереотипів спрощеного й однобічного трактування діячів минулого. Наголошено на необхідності домогтися перетворення вітчизняної біографіки зі знаряддя пізнання історичного минулого в його обличчя і характерних образах на напрям науки і культури, завданням якого є осягнення людини, особистості в її багатовимірності та складності, обумовлених часом і надчасових, «вічних» вимірах. Конкретизовано завдання освоєння європейського й світового досвіду, збагачення творчого арсеналу вітчизняної

біографіки, використання нових форм біографічного письма, впровадження ефективних «м'яких» гуманітарних технологій промоції дослідницької, видавничої та інформаційно-комунікативної роботи з різними читацькими аудиторіями.

Ключові слова: біографіка, суспільні трансформації, інтерес до біографічного читання, сучасні вимоги до біографічної літератури, творчий інструментарій біографіки, заохочення біографічного читання.

Епохальні зрушення, що відбуваються нині майже в усіх сферах життя, обумовлюють глибинні трансформації самоусвідомлення сучасної людини, її світоглядних цінностей та ідеалів, прагнення до переосмислення досвіду минулих поколінь, становлення нових соціально-культурних і соціально-психологічних очікувань від сучасності та майбутнього. Значних перетворень зазнає внутрішній, суб'єктивний світ культури особистості, який формує індивідуальний життєвий простір, становить його гуманітарну оболонку. Закономірним результатом цих перемін є піднесення в суспільстві інтересу до світу людини в усіх його історичних і «вічних», надчасових вимірах, суперечливості й драматизмі, до окремої особистості, проблем її самореалізації, життєвого шляху, долі. Саме цим обумовлене загальне зростання зацікавленості біографікою у її найрізноманітніших формах і жанрах, загалом — біографічним знанням, біографічною інформацією.

Біографіці нині належить усе більше місце в гуманітарній культурі, в інтелектуальному й духовному житті суспільства. Тому світова наука і практика біографічної дослідницької та інформаційної роботи розглядають біографіку — **biography** — як явище науки і культури, яке потребує широких комплексних підходів, поглибленого осмислення проблем, завдань і подальших перспектив її поступу не лише й не так із позицій власне фахового «ремесла» біографів-дослідників, внутрішньої логіки й закономірностей процесів наукового поступу, як у загальному контексті сучасного суспільного, культурного, духовного розвитку. Водночас усе більше робиться для осягнення проблем біографіки також з погляду широкого загалу, який є читачем біографічної літератури й користувачем електронної біографічної інформації, що раніше зовсім недостатньо привертало до себе увагу дослідників. До цього крок за кроком наближається й вітчизняна соціогуманітаристика, поступово усвідомлюючи, що біографіка в Україні давно переросла межі суто наукової дисципліни, розвиток якої підпорядкований історичному дискурсу, завданням власне наукового поступу, а отже, результати наукової і літературної біографічної творчості мають більш ефективно залучатися в систему суспільних комунікацій [21].

Актуальність поглиблених досліджень усього спектра проблем місця, значення, ролі, завдань біографіки в житті сучасного суспільства, у розвиткові науки, освіти, культури, мистецтва обумовлена потребою нового суттєвого переосмислення змін набутого світовою і вітчизняною теоретичною думкою, дослідницькою, видавничою та інформаційною практикою досвіду й успадкованих від минулого уявлень та стереотипів, освоєння й запровадження, зокрема на рівні дієвих «м'яких» гуманітарних технологій, новітніх ефективних форм і методів роботи, які б відповідали розвинутим інтелектуальним і духовним запитам наших сучасників.

Стан розробки окресленого широкого кола проблем позначений у вітчизняній науці як помітними досягненнями на окремих напрямках, так і загальним відставанням у постановці та розв'язанні все нових і нових завдань, які з'являються на порядку денному в процесі сучасного, характерного високим динамізмом розвитку біографіки та інформаційної практики і часто залишаються поки що навіть недостатньо артикульованими для винесення їх на серйозне фахове обговорення.

Найбільш системними спробами узагальнення стану розвитку української біографіки та інформаційної роботи в цій галузі та осмислення найважливіших невирішених проблем і завдань на найближчий час стали впродовж останнього часу підготовлені Інститутом біографічних досліджень НБУВ колективні праці «Історична біографіка в Україні» (2019) [7] та «Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації» (2016) [5]. Чимало питань, пов'язаних з окремими напрямками біографічних досліджень, висвітлені в статтях учених майже з усіх регіонів України, надрукованих у збірнику наукових праць «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica». Їх ґрунтовний аналітичний огляд міститься в опублікованій нещодавно статті Н. П. Марченко та В. В. Патик [14]. Значний інтерес щодо постановки (або імплементації у вітчизняній науці) важливих теоретичних і методологічних проблем біографічних досліджень становлять публікації різних років у «Наукових працях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», а також у спеціальних випусках «Харківського історіографічного збірника» [23] й альманаху теорії та історії історичної науки «Ейдос» [8].

Важливі для осмислення сучасних проблем, завдань і перспектив розвитку вітчизняної біографіки положення містять і інші ґрунтовні праці, присвячені теоретичним та методологічним питанням історичних та філософських досліджень, опубліковані впродовж останніх десятиліть відомими вітчизняними вченими – монографії І. В. Голубович [6], В. І. Менжуліна [16], Т. М. Попової [22], статті

В. І. Онопрієнка [19], Л. І. Буряк [2], М. М. Будзар [1]. Водночас очевидно, що переважна більшість робіт теоретичного спрямування все ще традиційно зосереджена на питаннях дисциплінарного статусу біографіки/біографістики в межах історичного дискурсу, а також вдосконалення понятійного ряду, термінології, уточнення жанрової приналежності біографічних видань. Безперечно, такі праці важливі для розвитку дослідницького інструментарію та видавничої діяльності, але вони мало що можуть нині дати для розв'язання реальних нагальних завдань сучасної біографіки.

Болючою проблемою вітчизняної біографістики як наукового напрямку, присвяченого вивченню досвіду, теорії і методики біографічних досліджень, залишається переважаюче розуміння її лише як однієї зі спеціальних історичних дисциплін, тобто — загальна підпорядкованість історичному дискурсові. І як результат — відчутна замкненість на фахових проблемах, які не виходять за межі співтовариства істориків. Про причини й негативні наслідки цього явища вже доводилося писати [21]. Як певну реакцію на «ізоляціонізм» істориків-біографістів можна відзначити ґрунтовне декларування існування «філософської біографістики» як системи цілком самостійних широких поглядів із позицій гуманітаристики на проблеми біографіки [17], а також спроби обґрунтування правомірності розвитку низки так званих «галузевих біографістик» (наприклад: наукознавчої, педагогічної, медичної, сільськогосподарської, музичної тощо) з окремими власними теоретичними й методологічними підходами, покликаними відображати специфіку біографічних досліджень щодо тих чи тих сфер людської діяльності.

На наш погляд, час для пошуків дисциплінарної «самоідентифікації» біографістики минув. Зайве зосередження на цьому зусиль відволікає від завдань осмислення справді актуальних нині проблем біографічних досліджень, літературної та літературно-публіцистичної біографічної творчості, інтеграції і поширення біографічного знання в загальному контексті сучасного суспільного, інтелектуального, духовного поступу, які об'єктивно постали нині та які має розв'язувати спільними зусиллями наукове і творче співтовариство.

Життя настійно вимагає уважного погляду на проблеми біографіки з позицій суспільства, читацького загалу, якому адресована наукова й літературна продукція. Дослідники-біографісти, видавці біографічної літератури, фахівці інформаційної, зокрема бібліотечної, справи, як і всі, хто працюють у сфері гуманітарної науки, освіти та культури, мають усе більшою мірою враховувати швидкі й значущі зміни в духовній атмосфері українського суспільства. Воно вивільняється нині

із «зачарованого кола» пострадянської дійсності з її безперервним оглядом у минуле, постколоніальними й посттоталітарними травматичними переживаннями, пов'язаними з ними стереотипами мислення, міфами й симулякрами. На ці внутрішні зміни все виразніше накладаються потужні соціально-психологічні впливи «плинних часів» — загальної невизначеності, обумовленої світовою цивілізаційною кризою. На тлі недостатньої готовності значної частини українського суспільства до сприйняття суперечливих процесів глобалізації, інформаційної революції, утвердження постіндустріального суспільства, у розумі й серці наших співвітчизників відбувається кардинальний, психологічно досить непростий перегляд світоглядних цінностей, формування нових життєвих очікувань і стратегій.

Серед активної частини соціуму все більше утверджуються ідеали розбудови в самому собі сильної і самодостатньої особистості, з особливим акцентом на її індивідуальну відповідальність за власну долю і спроможність до самоствердження в боротьбі проти численних перешкод через волю, знання й, основне, «внутрішні інновації». Це обумовлює формування нового ставлення до проблем особистості, досвіду попередніх поколінь, їхніх цінностей та традицій, а отже, і нових пізнавальних, читацьких інтересів, зосереджених значною мірою на значущості історико-біографічної інформації для розбудови й реалізації власних життєвих стратегій.

Саме ця частина наших співвітчизників — людей нової формації — становить потенційне середовище читачів інтелектуальної, зокрема біографічної, літератури. Розбудовуючи в умовах суспільства, що змінюється, власну **нову ідентичність**, вони готові шукати духовну опору не лише на ґрунті сучасності — у прикладах здобутків і перемог успішних, талановитих людей, які «самі себе побудували», а й у життєвому досвіді, моральних цінностях та традиціях попередників, їхній здатності до обстоювання своїх ідеалів, протистояння життєвим обставинам. У таких читачів закономірно формуються принципово нові вимоги до біографічної літератури. Вони чекають на твори, у яких яскраво репрезентований досвід попередніх поколінь, що за своїми смислами не відходить у минуле, а, навпаки, актуалізується в умовах сьогодення, тобто досвід, звернутий обличчям до майбутнього. Освоєння його потрібно їм не для «самоосвіти» (як це було за «застійних» радянських часів), а для динамічного внутрішнього розвитку, для самоствердження.

Зазначені реалії висувають принципово нові вимоги до всієї справи біографічної творчості, книговидання, поширення біографічних знань — причому в усіх наукових і літературних формах та ін-

формаційних форматах. Насамперед це стосується проблеми головного, центрального персонажа вітчизняної біографіки. Тут варто коротко звернутися до аналізу його еволюції впродовж тридцятиріччя незалежності України.

Боротьба за утвердження національної державності, подолання тоталітарної спадщини в свідомості людей закономірно поставили в 90-х роках ХХ ст. у центр уваги дослідників-науковців, літераторів, ЗМІ, а також читацьких інтересів постаті провідників національного руху та визвольних змагань — гетьманів і полководців Козацької доби, діячів Українського національного відродження, Української революції 1917–1921 рр., які найбільше втілювали в собі ідеали борця, служіння Україні. Підготовлена Інститутом біографічних досліджень НБУВ колективна праця «Історична біографіка в Україні» (2019) [7] детально розкриває широку картину здобутків у поверненні до історичної пам'яті народу, культурного простору України кола постатей визначних українців. Суспільна атмосфера кінця ХХ — початку ХХІ ст. визначила як національний ідеал їхню відданість українській справі, зробила його основним і, по суті, безальтернативним мірилом значимості особи в історії та культурі, оцінювання всієї її діяльності, політичної, громадянської і творчої спадщини. Цьому чималою мірою сприяли й ідейні впливи наукових та культурологічних центрів української діаспори, які надавали в той час значну допомогу розвитку української гуманістики, відродженню історичних та культурних традицій.

Проте досить швидко смислові акценти української біографіки в розумінні суспільного ідеалу почали закономірно змінюватися. Розв'язання першочергових завдань утвердження суверенної України, національного відродження, повернення із забуття численних замовчуваних раніше імен, а також глибинні внутрішні процеси, що відбувалися в суспільно-політичному, соціальному, інтелектуальному й духовному житті українського суспільства, зокрема становлення нового покоління, яке виросло вже в умовах незалежності, обумовили суттєве розширення проблемно-тематичної спрямованості біографічних досліджень та публікацій, а також зміни самої системи цінностей, погляду на події і постаті минулого.

Пріоритет героїчних борців, чий образи все-таки були повернуті значною мірою обличчям у минуле, поступився місцем ідеалу творчої, креативної особистості, яка рухає суспільство в майбутнє, втілює в собі зв'язок попередніх поколінь із сучасністю. З'явилися численні наукові праці, зразки інтелектуальної біографіки non-fiction, художні твори, біографічна публіцистика, присвячені долі й спадщині провідних діячів науки і культури, письменникам, митцям. І тема служіння Батьківщині, національній справі як ідеалу українця набула якісно

іншого, більш глибокого, але значно менш пафосного й прямолінійного звучання. Основне — вона перестала бути тією єдиною віссю, навколо якої конструювалися біографії достойників. Це дало змогу звернутися до відтворення образів людей минулих епох у всій їх реальній складності й багатогранності, уникаючи того, що у вітчизняній публіцистиці здобуло назву «забронзовілість».

Завдяки цьому вже не історія відображалася в «людських вимірах» — їх було повернуто самим особистостям, персонажам біографічних творів, які позбулися одновимірності та схематизму. За цими змінами центральних персонажів вітчизняної біографіки, підходів до їх відображення яскраво проступає нове розуміння українцями суспільних ідеалів, у центрі яких віднині перебуває людська особистість.

Усе більше спостерігаємо, як суспільні зрушення останніх десятиліть відчутно відсунули в минуле з обр'ю зацікавлень широкого загалу наших сучасників героїчні постаті Козацької доби, борців за незалежність першої половини ХХ ст., майже повністю і не завжди справедливо — діячів радянської історії, а також значною мірою, і це дуже прикро, — імена незаслужено забутих і замовчуваних або репресованих і затаврованих свого часу співвітчизників, для відновлення пам'яті яких так багато робилося в перші десятиліття незалежності. Теза, яка буквально «висіла у повітрі» й була влітку 2020 р. необачно прямолінійно озвучена депутаткою Іриною Верещук: «Сьогодні історія, крім самих істориків, нікому не потрібна»¹, — на превеликий жаль, багато в чому відображає настрої, досить поширені в нашому суспільстві.

Зазначені реалії закономірно по-новому ставлять питання: що потрібно робити задля того, аби імена, здобутки, людський досвід, традиції та моральні переконання діячів минулого, сповідувані ними цінності, їхнє розуміння своєї доби і погляд у майбутнє не залишилися поза духовним арсеналом сучасного українського суспільства? Яким має стати в наш час спрямування зусиль біографів щодо розвитку духовного зв'язку між нинішніми й минулими поколіннями, збереження й постійного переосмислення, нового прочитання їхніх цінностей, досвіду, традицій?

Особливо це стосується постатей тих епох, із якими нині відбувається дуже важливий для сучасного українського суспільства постій-

---

¹ Бандери ніколи не буде у «пантеоні» національних героїв України, – Верещук // То є Львів. 27.07.2020. URL: https://inlviv.in.ua/lviv/bandery-nikoly-ne-bude-u-panteoni-natsionalnyh-geroyiv-ukrayiny-vereshhuk?fbclid=IwAR1a2fPh26pEKLBSvJQ0l_F5Kkqv5LWudjwkm0LkWf-aywyWCGHELwHIRl

ний інтелектуальний і духовний діалог, — насамперед доби Української революції 1917–1921 рр. та Розстріляного відродження 20–30-х рр. минулого століття. Але, зрозуміло, не лише їх.

На нашу думку, є очевидним, і це невпинно підтверджується появою все нових ґрунтовних, талановито написаних книг, які здобувають суспільний резонанс, що центральним за своїм значенням персонажем української біографіки є і залишаться діячі культури, літератури й мистецтва, науки та освіти — тому, що саме цей пантеон достойників відповідає одночасно й особливостям вітчизняного історичного та культурного процесу, і характерові його сприйняття сучасним читаючим загалом. Натомість біографіка політичних, військових, релігійних діячів, представників промислових та ділових еліт минулого та сучасності, а також — техніки та інженерії, яка, безперечно, так само має посідати гідне місце в дослідницькій і видавничій справі, й надалі залишатиметься в читацьких інтересах дещо на других планах, знаходячи відображення переважно у виданнях, розрахованих на більш вузьке, часто — профільне коло читачів, та в довідковій літературі. Зауважимо, що цим вітчизняна біографіка традиційно відчутно різниться від біографіки багатьох зарубіжних країн — як географічно близьких до України, так і далеких.

Варто враховувати також, що коло персоналій, які викликають читацький інтерес, поступово все меншою мірою буде визначатися їхньою приналежністю до кола знакових імен, знайомих зі шкільної лави. Чимало з них поступово відходять до розряду «хрестоматійних». Більшого значення набуває запропоноване авторами інтелектуальне й духовне наповнення образу, відповідність героя ідеалам нашої доби, наявність у біографічному творі своєрідного «перегуку часів». Зрозумілою є і потреба посилення цільової спрямованості біографічних праць до певних конкретних читацьких аудиторій. Це особливо значиме в ситуації, коли помітна частина біографічної продукції все ще залишається безадресною, а отже — не наповненою тими особливими смислами, на які мають право очікувати ті чи ті групи читачів.

Для розкриття величезного людського потенціалу України «крізь віки» науковим установам та видавництвам важливо стимулювати подальше невпинне розширення кола імен персонажів біографічної літератури, зокрема, за рахунок постатей регіонального, місцевого звучання з так званих «другого» й «третього» рядів. На особливу увагу заслуговує також проблема повернення до надбання українській історії та культурі численних імен етнічних українців та вихідців із України різних національностей, які працювали на чужині й зробили помітний внесок у розвиток інших держав, народів і культур. Нині, в умовах нав'язаної Україні «гібридної війни» і так званої «війни імен»

як її складника, це набуває особливої актуальності, оскільки зарубіжна пропаганда все більше вдається до заперечення тісного зв'язку багатьох із них з Україною, замовчує участь в українських громадських, політичних, наукових і культурних ініціативах, що створює вкрай збіднене уявлення про долі та справжній діапазон спадщини наших співвітчизників.

Особливим завданням, яке потребує серйозної і вдумливої роботи, є пошук об'єктивних, збалансованих, позбавлених впливу біжучої політичної кон'юнктури підходів до конструювання правдивих образів представників різних сфер життя українського суспільства за імперських і радянських часів — і тих, хто відкрито або приховано конфліктував із панівними режимами, і тих, хто вимушено стояв на позиціях конформізму, зосередившись на плідній професійній діяльності, — а таких була переважна більшість. Із досвіду та спадщини діячів минулого потрібно використовувати й репрезентувати все позитивне й корисне для сучасної незалежної України. Невиправдане знецінення їхнього внеску в створення економічного й науково-технічного потенціалу, інтелектуального та морального капіталу українського суспільства негативно впливає на свідомість наших співгромадян усіх поколінь, створює питоме середовище для підступної антиукраїнської пропаганди.

Для всього розмаїття вітчизняної біографічної літератури — наукової, художньої, публіцистичної — першорядним за значимістю завданням нині є збагачення творчих методів біографічного письма, технік конструювання біографічних наративів, засобів донесення біографічного знання до різних читацьких аудиторій, упровадження раніше не використовуваних у вітчизняній практиці оригінальних авторських прийомів, які відкривають принципово нові можливості комунікації з читачем.

Упродовж останнього часу стала предметом обговорення у фаховому співтоваристві така проблема: як подолати застарілі стереотипи біографічного письма, зокрема романтичну глорифікацію персонажів, суцільний «позитив» у їх зображенні, який вже не відповідає складній духовній ситуації постмодерну, або так звані «лінійні», хронологічно-описові підходи до створення життєписів, придатні лише для «ілюстрування історії» одновимірними, застиглими в своєму розвитку образами носіїв певних незмінних ідеалів, а не для репрезентації постатей діячів минулого як яскравих і неповторних особистостей — у всій їх складності й суперечливості, багатовимірній «стереоскопічності», процесах громадянського й професійного становлення, драматичних пошуках, помилках і здобутках [4].

На часі також — ґрунтовне опрацювання питання: як позбутися невідповідної духові нашого часу орієнтації, що й досі тяжіє над багатьма дослідниками, на спадщину радянської та російської (старої і теперішньої) біографіки, яка багато в чому гальмує поступ дослідницької, видавничої та інформаційної роботи; а натомість надати пріоритет збагаченню її професійного арсеналу на шляхах освоєння сучасного європейського й світового науково-методичного і творчого досвіду, а також впровадити запропоновані з його урахуванням українськими вченими нові оригінальні форми і прийоми біографічного письма. На цю тему останнім часом з'являються цікаві напрацювання. Наприклад, значний інтерес становлять студії д-ра іст. наук проф. Л. І. Буряк (Інститут біографічних досліджень) щодо методу «біографічної інсталяції», спрямованого на розкриття образу та біографії героя оповіді в найсуттєвіших рисах і проявах шляхом створення багатовимірної й досить рухливої композиції, що складається з окремих часових, тематичних, смислових фрагментів [3]. Обґрунтуванню застосування нових творчих методів біографічного письма присвячені праці кандидатів іст. наук С. М. Ляшко та Н. П. Марченко (Інститут біографічних досліджень) [11], одеських учених канд. іст. наук Т. М. Попової [22], а також д-ра філос. наук проф. І. В. Голубович спільно з канд. філос. наук доц. Т. О. Крижановською².

Особливою мірою слід враховувати вплив на біографічну справу нової інформаційної парадигми, утвердженої сучасною мережевою культурою. Конкуренція електронних ресурсів з їх багатоваріантністю й постійною оновлюваністю інформації, запрошенням користувачів до співпраці в її створенні й використанні суттєво впливає на очікування читачів. І, відповідно, настійно змінює вимоги до біографічної книжки, уявлення про її характер та побудову. Нові реалії визначають можливість і бажаність представлення в друкованих працях різносторонньої інформації та альтернативних поглядів і оцінок, поєднання в одному виданні різних форматів подання матеріалів, наприклад: наукових досліджень, спогадів, щоденників, епістолярію, інших документів.

З огляду на ці вимоги, вдалою є здійснена останніми роками за діяльної участі вчених Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського підготовка цілої серії комплексних наукових і документальних видань, біобібліографій, присвячених видатним ученим ХХ століття, насамперед В. І. Вернадському, М. М. Боголюбову,

---

² Стаття І. В. Голубович та Т. О. Крижановської «Ірина Яківна Матковська: нарис до портрета в манері сфумато» друкується в цьому випуску «Української біографістики» (див. с. 55–67).

Б. Є. Патону [20]. Застосування в них мозаїчної структури викладу матеріалів дає змогу авторам і упорядникам вибудовувати з різно-рідних за змістом та характером «пазлів» цілісні образи вітчизняних діячів, репрезентувати особистості в усій притаманній їм багатогранності. Більше того — вести своєрідний діалог із читачами, психологічно залучати їх до активної співтворчості в конструюванні образів визначних особистостей. Подібним прикладом є також підготовлена в Інституті біографічних досліджень НБУВ С. М. Ляшко книжка, у якій вона представляє на розгляд читачам зібрання автобіографій учених-гумантаріїв, написаних за доби Розстріляного відродження [12]. Такі видання є досить ефективними для популяризації науки та її діячів, особливо зважаючи на те, що проблематика науки, пов'язана з конкретними дослідницькими напрямками, у «лінійному» викладі незрідка дуже складно сприймається поза межами вузької фахової аудиторії.

Усе більша частка в біографічному книговиданні та інформаційних ресурсах друкованих і електронних ЗМІ належить нині біографічним творам та матеріалам, створеним власне поза межами наукових досліджень у їх академічному, дисциплінарному розумінні, — художнім, художньо-публіцистичним, культурно-просвітницького та навчального призначення, зокрема розрахованим на дитячу та юнацьку аудиторію. Ця продукція позначена вдумливим використанням здобутків і досвіду новітньої світової біографіки. Найбільшою мірою це втілюється в стрімкому розвитку інтелектуальної літератури non-fiction. Переваги цього напрямку біографіки полягають у тому, що він надає авторам значно більший простір комунікації з читацькою аудиторією, ніж власне наукові історико-біографічні дослідження, створює можливості для гнучкого поєднання викладу документально достовірних історичних фактів із філософськими роздумами, дослідницькими гіпотезами і, певною мірою, авторським суб'єктивним поглядом на постаті минулого, мотивацію їхніх вчинків. Помітним здобутком інтелектуальної біографіки останніх десятиліть стали книжки В. О. Шевчука ³ та Л. В. Ушкалова ⁴, присвячені філософсько-культурологічному осмисленню постаті Григорія Сковороди з висоти нашого часу, та С. В. Тримбача, у центрі якої проблема ідентифікації Олександра Довженка в національному

---

³ Шевчук В. Пізнаний і непізнаний Сфінкс. Григорій Сковорода сучасними очима. Київ : Пульсари, 2008. 528 с. (Серія «Українці у світовій цивілізації»).

⁴ Ушкалов Л. Ловитва невловного птаха: життя Григорія Сковороди. Київ : Дух і Літера, 2017. 368 с.

часопросторі⁵; есеї Р. Д. Горака про Ірину Вільде⁶; праця В. П. Агеевої як спроба нового прочитання постаті «(не)радянського» поета Миколи Бажана⁷ та чимало інших.

Серед біографічних видань, що належать до літератури non-fiction, усе більше таких, що написані на перетині документальних досліджень і публіцистики й порушують актуальні для сучасності питання, іноді навіть з певною провокативною інтригою. Такими є книжки М. Ф. Слабошпицького про Михайла Коцюбинського в колі його сучасників і однодумців⁸, П. М. Кралюка «Тасмний агент Микола Гоголь»⁹, спрямовані на те, щоб вивільнити постаті, усім знайомі зі шкільної лави, від ідеологічних муляжів, старих і нових міфів. Вдалою спробою застосувати нові форми й методи для створення портрета нашого сучасника стала підготовлена в Інституті біографічних досліджень НБУВ книжка канд. істор. наук Н. П. Марченко, присвячена видатному українському дитячому письменнику Володимирові Рутківському (нар. 1937) [13].

Загалом проблеми світоглядних орієнтирів, вибору героїв, а також жанрових особливостей, характерних рис біографічного письма в літературі non-fiction, успіхи й прорахунки вітчизняних авторів у цьому важливому спрямуванні біографічної літератури, яке все виразніше виходить нині на перші плани, потребують окремих спеціальних наукових досліджень істориків і літературознавців, філософів і культурологів, наукознавців і політологів, психологів і педагогів, фахівців із соціальних комунікацій. Лише такий комплексний підхід здатний забезпечити розуміння важливого феномену сучасної гуманітарної культури.

Суттєво важливою рисою вітчизняної біографічної літератури, яка, на думку дослідників, уже найбільш яскраво проявилася в новітніх виданнях для дітей та юнацтва, стало вдале застосування прийомів ненав'язливого мотивуючого стимулювання юного читача на прикладах життя неординарних творчих особистостей до внутрішнього зростання, самореалізації, формування замолоду власних дієвих життєвих стратегій [15].

---

⁵ Тримбач С. Олександр Довженко. Загибель богів : ідентифікація автора в національному часопросторі. Вінниця : Глобус-Прес, 2007. 800 с. (Серія «Студія 1+1»).

⁶ Горак Р. Кинути каменем : есеї про Ірину Вільде. Львів : Априорі, 2016. 540 с.

⁷ Агеева В. Візерунок на камені. Микола Бажан: життєпис (не)радянського поета. Львів : Вид-во Старого Лева, 2018. 496 с.

⁸ Слабошпицький М. Що записано в книгу життя : Михайло Коцюбинський та інші. Київ : Ярослав Вал, 2012. 496 с. (Серія «БУкЛіт»).

⁹ Кралюк П. Тасмний агент Микола Гоголь, або Про що розповідає «Тарас Бульба». Львів : Вид-во Старого Лева, 2016. 176 с.

Для української біографіки освоєння нових дієвих форм діалогу з постатями минулого та діалогу читача з автором, особливо в літературі для дітей та юнацтва, важливе ще й тим, що це з часом докорінно змінить читацькі запити, що своєю чергою суттєво вплине й на дослідницькі та видавничі плани тих, хто працює і на дорослу аудиторію.

Назрілим завданням є актуалізація біографічного знання в інтелектуальному і духовному житті сучасного суспільства, його поширення й популяризація із застосуванням найрізноманітніших форм і методів цієї роботи. Одним з них є організація випуску біографічних видань на засадничих принципах «публічної історії» — тобто опрацьованої на високому методичному рівні й адресно зорієнтованої науково-популярної продукції, журналів та збірників освітнього й розважального характеру, розрахованих на доволі широкий читацький загал. Нестача в Україні подібних видань призводить до того, що «пересічний» читач, який цікавиться минулим, нерідко змушений, на жаль, задовольняти свої пізнавальні інтереси за допомогою тенденційної літератури та електронних ресурсів проросійського або так званого «малоросійського» спрямування, що продовжує створювати в частини наших співгромадян викривлені, збіднені уявлення про минуле України, її місце у світовій цивілізації.

Останніми роками в цій сфері відбуваються помітні позитивні зрушення. Поряд із друкованими виданнями та електронними ресурсами, зорієнтованими переважно на високоінтелектуальну аудиторію, фахівців (щотижнева газета, а нині електронний проект «Дзеркало тижня» (<https://zn.ua/>), інтернет-ресурс «Historians» (<http://www.historians.in.ua/>)), успішно продовжують і розвивають свою діяльність ЗМІ високого рівня, тематично і за способом викладу матеріалів розраховані на більш широку аудиторію. Зокрема, історико-біографічній проблематиці в них належить помітне місце. Яскравими прикладами цього можуть бути систематичні історико-біографічні публікації газети «День», онлайн-ового суспільно-історичного науково-популярного видання «Історична правда» (<http://www.istpravda.com.ua>), Міжнародного інтелектуального часопису «Україна модерна» (<https://uamoderna.com/index.php>), матеріали інтернет-ресурсів «Лікбез: уроки історії» (<http://likbez.org.ua/ua/>). Багатообіцяючою подією стала нещодавня поява в межах науково-просвітницького проекту «Локальна історія» (Львів) першого вітчизняного «глянцевого» науково-популярного журналу «Локальна історія» (Львів), започаткування ним наприкінці 2019 р. онлайн-ової платформи (<https://localhistory.org.ua/>).

Принципова перевага подібних науково-популярних проєктів високого рівня над різного роду популярними комерційними «метеликами» (а їх таки чимало), розрахованими на масового читача, полягає в тому, що до них залучені фахівці високої кваліфікації, які здатні забезпечити їх належне ідейне спрямування та методичний рівень і враховують актуальні суспільні запити й новітні досягнення науки. Проте окремого спеціалізованого власне біографічного друкованого видання та мережевої платформи поки що не створено — це актуальне завдання на найближчий час. Тому, зокрема, заслуговує на увагу європейський і світовий досвід випуску популярних книг, серій біографічної літератури, брошур та журналів у місцевому контексті, а також популярної біографічної літератури розважального характеру, незрідка — із гострою провокативною фабулою. Подібні видання цілком виправдовують себе, формуючи в громадян яскравий пізнавальний інтерес до вітчизняного минулого, його неординарних постатей, створюючи в читачів відчуття різнобарв'я і повнокровності національного життя впродовж віків. Назрілою є також потреба започаткування серій біографічних видань для читачів різного віку, зокрема таких, які б давали їм зразки самореалізації і життєвих стратегій в окремих сферах діяльності, у молодому, зрілому й похилому віці.

Усе більшого значення для задоволення і суспільних (наукових, освітніх), і індивідуальних пізнавальних інтересів наших співвітчизників набуває розбудова електронних ресурсів біографічної інформації, присвячених як дічам минулого, так і нерозривно пов'язаному з ними — у контексті безперервного розвитку, продовження традицій — представленню сучасного людського потенціалу вітчизняної науки і культури. Загалом це — велика й багатопланова тема, якій присвячено вже чимало праць і яка потребує нині окремого спеціального розгляду, багато в чому — кардинального перегляду раніше напрацьованих дослідниками уявлень у зв'язку з дуже високою динамікою змін, що відбуваються в цій сфері — світоглядних, науково-методичних, технологічних, організаційних.

Зазначимо, що, відповідно до загальних тенденцій розвитку інформаційного середовища та його технологічного забезпечення, усе важливішим напрямом формування різноманітних за форматом, обсягом та призначенням біографічних інформаційних ресурсів — баз даних, архівів, спеціальних комунікативних платформ — стане, на нашу думку, впровадження інтерактивних форм організації їх розбудови за участю широкого кола спеціалістів та користувачів. Саме з урахуванням цього Інститут біографічних досліджень НБУВ, який здійснює формування фундаментального науково-інформаційного

ресурсу «Український національний біографічний архів» (УНБА, адреса в Інтернеті: biography.nbuv.gov.ua), виступив з ініціативою продовжити реалізацію проекту на основі розгортання діяльності всеукраїнської Віртуальної біографічної дослідницької лабораторії (ВБДЛ) за участю вчених і спеціалістів наукових установ, закладів вищої освіти, бібліотек, архівів, музеїв усіх регіонів України. Організаційними засадами такої співпраці можуть стати: підписання договорів про співробітництво НБУВ зі сторонніми установами й організаціями; персональне запрошення вчених і спеціалістів, підтримка громадських ініціатив; виконання спільних проектів за грантами від вітчизняних та зарубіжних фондів та організацій. Одним із кроків до розгортання ВБДЛ Інститут вважає започаткування Репозитарію персональних біобіографічних покажчиків діячів науки і освіти, що дало б змогу залучити до формування цього важливого інформаційного ресурсу безпосередньо укладачів біобіографій з усіх регіонів України.

Іншим важливим напрямом розгортання спільної роботи з інтеграції історико-біографічної інформації та поширення біографічних знань могло б стати започаткування бібліотеками та іншими закладами культури систематичного збирання й упорядкування так званих «народних архівів» спогадів, щоденників та епістолярію широкого загалу співвітчизників, інших матеріалів, що належать до так званої «усної історії», з метою збереження та упорядкування документальних фондів, які є важливим свідченням епохи. З цього погляду значний інтерес становить обґрунтування завідувачкою відділу Інституту біографічних досліджень канд. іст. наук Н. І. Любовець ідеї започаткування пов'язаного з УНБА електронного всеохоплюючого ретроспективного Реєстру українських мемуарів, щоденників, епістолярію, поєднаного в міру можливого з повнотекстовими публікаціями, який би забезпечив орієнтацію дослідників і шанувальників минулого в обширі цих цінних джерел вітчизняної біографіки, зробив би їх доступними для читачів і дослідників. Це дасть змогу зберегти для нащадків пам'ять про дуже широке коло свідків і учасників буремних історичних подій минулого, перш за все — на локальному, місцевому рівні [9; 10].

У цілому наукові, культурологічні, бібліотечно-інформаційні та громадські ініціативи можуть дуже багато зробити для пропаганди серед широкого загалу, представників усіх поколінь інтересу до біографіки, заохочення біографічного читання, стимулювання аматорських — красназавчих, родовідних розшуків, локальної, «усної» історії — зацікавлень. Для нашої країни, яка після пережитих лихоліть

XX століття змушена була повертатися з історичного безпам'ятства, де переважна більшість громадян і до цього часу не знає імен своїх предків у четвертому-п'ятому поколіннях, таке «прикладне» спрямування біографіки набуває нині особливого значення. Зокрема, і щодо протидії тим негативним впливам глобалізаційних процесів, які вже призвели до масового становлення в світі навроченого французьким футурологом Жаком Атталі ще на початку 90-х років XX ст. феномена «нового кочівника» — *номада*, байдужого до національних і культурних констант ¹⁰. Адже Україна історично належить до числа країн з дуже високим рівнем міграційної мобільності населення, а також ustalеними в багатьох поколіннях стереотипами успішної соціалізації наших співвітчизників у інших державах, в іноетнічних спільнотах.

Упродовж останніх років безліч різноманітних, оригінальних, а основне — відповідних запитам місцевих громад та різних вікових аудиторій, форм і методів пропаганди біографічного знання, підтримки аматорських історико-біографічних розшуків напрацювали в регіонах України бібліотеки всіх рівнів [18]. У майбутньому знання з локальної історії, про власний родовід має стати реальним елементом гуманітарної культури українців, як це є нині вже в більшості розвинутих країн світу.

Посилення уваги наукових установ, бібліотек, закладів освіти, органів місцевого самоврядування потребують різні аспекти підтримки біографічних досліджень, книговидавання та інформаційної діяльності в галузі поширення біографічних знань. Значний суспільний резонанс, який здобув започаткований Інститутом біографічних досліджень у 2018 р. щорічний Всеукраїнський бібліотечний «Біографічний рейтинг», засвідчив успіх справи, яка, по суті, стала впровадженням у цій сфері дієвої «м'якої» гуманітарної технології. Проте такі ініціативи потребують подальшого розвитку: систематичної організації в регіонах України науковими установами, закладами освіти, видавництвами, культурологічними осередками, бібліотеками всіх рівнів найрізноманітніших за форматами та тематикою комунікативних заходів, зокрема творчих зустрічей із дослідниками — авторами біографічних публікацій, спрямованих на заохочення до біографічного читання різних цільових аудиторій. Цій роботі може чимало посприяти започаткування щорічного широкого відзначення в Україні Всесвітнього дня біографа (16 травня), яке зусиллями Інституту біографічних досліджень уже починає входити в традицію.

---

¹⁰ Атталі Ж. Кочевники. *На порозі нового тисячелеття*. М. : Междунар. отношения, 1993. С. 46–60.

Метою біографіки, як і всіх інших спрямувань гуманітарної науки і культури — і в цьому полягає її суспільне призначення, має бути піднесення інтелектуального й духовного життя нашого громадянства, сприяння збереженню цінностей, досвіду й традицій попередніх поколінь, консолідації суспільства. Біографічному знанню належить помітне місце в соціалізації людини, формуванні її переконань і життєвих стратегій в умовах суспільства, яке трансформується в нелегких реаліях сучасного кризового розвитку, усвідомленні нашими співгромадянами свого нерозривного зв'язку з Батьківщиною.

Тому біографічні дослідження, уся справа інтеграції та поширення історико-біографічної інформації, розвитку комунікації між дослідниками, видавцями, бібліотеками, інформаційними центрами та іншими закладами культури, читацькими аудиторіями мають розглядатися як важлива сфера діяльності, безпосередньо пов'язана з формуванням та утвердженням у свідомості широкого загалу співвітчизників високих суспільних ідеалів як основи для громадянського згуртування й забезпечення поступального розвитку України.

Розширення біографічної дослідницької, видавничої та інформаційної роботи потребує ґрунтовного теоретичного й методичного забезпечення. Нині йдеться, насамперед, про те, щоб зосередити зусилля на актуальних у науковому й суспільному плані проблемах місця, значення і характерних рис побутування історико-біографічної літератури та мережевих ресурсів біографічної інформації в інтелектуальному і духовному житті сучасної України, з'ясуванні масштабів їх читання/використання й особливостей сприйняття людьми різного віку, освітнього рівня, професій, політичних уподобань, жителями окремих частин нашої країни, представниками етнокультурних спільнот. Вивчення читацьких інтересів та очікувань щодо актуальної тематики й героїв вітчизняної біографіки, ставлення читачів до різних жанрів літератури та форм біографічного письма не лише становить теоретичний інтерес, а й має стати практичним дороговказом для дослідників, видавців, фахівців бібліотечно-інформаційної сфери.

Актуальним завданням є виявлення глибинних механізмів впливу історико-біографічної інформації на читацький загал, її взаємодії із суспільством, вироблення на цій основі пропозицій щодо найбільш ефективних в умовах сучасної України інформаційно-комунікативних стратегій поширення й пропаганди видавництвами, ЗМІ, установами науки, освіти і культури, зокрема бібліотеками, історико-біографічного знання як значимої частини вітчизняної гуманітарної культури, що важливо для зміцнення національної самоідентифікації співгромадян, політичної і соціокультурної консолідації українського суспільства, формування його ідеалів.

1. Будзар М. Проблема ідентичності як механізму конструювання соціальних практик особистості: до створення «інтелектуальної біографії» Григорія Галагана / Марина Будзар // Ейдос = Ejdos : альм. теорії та історії іст. науки. – Київ, 2014–2015. – Вип. 8. – С. 233–246. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=eidos/2014/8
2. Буряк Л. Реконструкції жіночих образів у контексті культурно-національних трансформацій мнемонічного простору / Лариса Буряк // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Київ, 2015. – Число 26–27. – С. 25–40. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/issue/sid/2015/26>
3. Буряк Л. І. Інсталяція як біографічний конструкт: Гнат Павлович Житецький / Л. І. Буряк // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. – Київ, 2017. – Вип. 15. – С. 13–42. <https://doi.org/10.15407/ub.15.013>
4. Буряк Л. І. Збагачення творчого арсеналу біографічного письма. Біографічна література non fiction / Л. І. Буряк, С. М. Ляшко, Н. П. Марченко В. І. Попик // Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи : колективна монографія / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського ; редкол.: В. І. Попик (відп. ред.) та ін. – Київ, 2019. – С. 99–108.
5. Вітчизняні ресурси біографічної та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання : колективна монографія / В. І. Попик (кер. проекту), Н. І. Любовець, О. М. Яценко, С. М. Ляшко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2016. – 272 с. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002121>
6. Голубович И. В. Биография: силуэт на фоне Humanities : методология анализа в социогуманитарном знании / И. В. Голубович. – Одесса : ФЛП «Фридман А. С.», 2008. – 367 с.
7. Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи : колективна монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол.: В. І. Попик (відп. ред.) та ін. – Київ, 2019. – 364 с.
8. Колесник І. Передмова. «Нова біографічна історія» як метод / Ірина Колесник // Ейдос = Ejdos : альм. теорії та історії іст. науки. – Київ, 2014–2015. – Вип. 8. – С. 7–13. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=eidos/2014/8
9. Любовець Н. І. Мемуарний потенціал ресурсів бібліотечного краєзнавства / Н. І. Любовець // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. – Київ, 2015. – Вип. 12. – С. 359–376. <https://doi.org/10.15407/ub.12.359>
10. Любовець Н. І. Український мемуарій в інформаційному просторі: досвід та перспективи / Н. І. Любовець // Вітчизняні ресурси біографічної

- та біобібліографічної інформації: проблеми формування й використання : колективна монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол.: В. І. Попик (відп. ред.) та ін. – Київ, 2016. – С. 199–221.
11. Ляшко С. М. Довідкова біографістика в контексті соціогуманітарного знання XXI ст. / С. М. Ляшко, Н. П. Марченко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – Вип. 34. – С. 465–476.
  12. Ляшко С. М. Автобіографічні джерела Постійної комісії для складання Біографічного словника діячів України (1918–1933) Всеукраїнської академії наук : до 100-річчя Національної академії наук України / С. М. Ляшко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2018. – 532 с. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002183>
  13. Марченко Н. П. Володимир Рутківський: тексти долі : біогр. нарис / Н. П. Марченко ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2014. – 414 с.
  14. Марченко Н. П. «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica»: фіксація та трансформація біографічного дискурсу в Україні / Н. П. Марченко, В. В. Патик // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. – Київ, 2019. – Вип. 17. – С. 165–195. <https://doi.org/10.15407/ub.17.165>
  15. Марченко Н. П. Презентація біографічного знання в сучасних українських біографічних виданнях для дітей і підлітків / Н. П. Марченко // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. – Київ, 2020. – Вип. 19. – С. 53–68. <https://doi.org/10.15407/ub.19.053>
  16. Менжулін В. Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні : монографія / Вадим Менжулін. – Київ : НаУКМА : Аграр Медіа Груп, 2010. – 455 с. – Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10979>
  17. Менжулін В. Історико-філософська біографістика: провідні тенденції та віхи становлення / Вадим Менжулін // Наукові записки НаУКМА. – Київ, 2011. – Т. 115 : Філософія та релігієзнавство. – С. 18–25.
  18. Міщук С. М. Інформаційні ресурси регіональної біографіки обласних універсальних наукових бібліотек України / С. М. Міщук, Г. А. Міщук // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. – Київ, 2016. – Вип. 14. – С. 263–276. <https://doi.org/10.15407/ub.14.263>
  19. Оноприенко В. Апокрифическое письмо и научная биография / Валентин Оноприенко // Ейдос = Ejdos : альм. теорії та історії іст. науки. – Київ, 2014–2015. – Вип. 8. – С. 55–66. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=eidos/2014/8
  20. Попик В. І. Біографіка української академічної науки у новітніх дослідженнях і публікаціях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / В. І. Попик // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. – Київ, 2019. – Вип. 17. – С. 132–150. <https://doi.org/10.15407/ub.17.132>

21. Попик В. І. Біографіка як феномен науки і культури / В. І. Попик // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біоґр. дослідж. – Київ, 2020. – Вип. 19. – С. 15–32. <https://doi.org/10.15407/ub.19.015>
22. Попова Т. Н. Жизнеописание ученого-историка на перекрестке историографических традиций. Теория. Методология. Практика / Т. Н. Попова. – Одесса: Бондаренко М. А., 2017. – 456 с.
23. Харківський історіографічний збірник. Вип. 6 : Біографістика в контексті сучасних історичних та історіографічних досліджень / ред. С. Посохов ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 192 с.

REFERENCES

1. Budzar, M. (2014/2015) Problema identychnosti yak mekhanizmu konstruivannia sotsialnykh praktyk osobystosti: do stvorennia «intelektualnoi biohrafii» Hryhoriia Galagana [The problem of identity as a mechanism for constructing social practices of the individual: to create an “intellectual biography” of Gregory Galagan]. *Eidos = Ejdos: Historiographic Almanac*, 8, 233-246. Retrieved from http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=eidos/2014/8 [In Ukrainian].
2. Buriak, L. (2015). Rekonstruktsii zhinochykh obraziv u konteksti kulturno-natsionalnykh transformatsii mnemonichnoho prostoru [Reconstructions of female images in the context of cultural and national transformations of the mnemonic space]. *Spetsialni Istorychni Dystsypliny: Pytannia Teorii Ta Metodyky*, 26-27, 25-40. Retrieved from <http://resource.history.org.ua/issue/sid/2015/26> [In Ukrainian].
3. Buriak, L. I. (2017). Instalatsiia yak biohrafichnyi konstrukt: Hnat Pavlovych Zhytetskyi [Installation as a biographical construct: Hnat Pavlovich Zhytetskyi]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 15, 13-42. <https://doi.org/10.15407/ub.15.013> [In Ukrainian].
4. Buriak, L. I., & Liashko, S. M., Marchenko, N. P., & Popyk, V. I. (2019). Zbahachennia tvorchoho arsenalu biohrafichnoho pysma. Biohrafichna literatura non fiction [Enriching the creative arsenal of biographical writing. Biographical literature non fiction] In V. I. Popyk (Ed.). *Istorychna biohrafika v Ukraini: problemy, zavdannia i perspektyvy rozvytku doslidzhen, vydavnychoi ta informatsiinoi roboty* [Historical biography in Ukraine: problems, tasks and prospects for the development of research, publishing and informational work] (pp. 99-108). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
5. Popyk, V. I. (Ed.). (2016). *Vitchyzniani resursy biohrafichnoi ta biobibliohrafichnoi informatsii: problemy formuvannia y vykorystannia* [Domestic resources of biographical and biobibliographic information: problems of formation and use]. Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002121> [In Ukrainian].
6. Golubovych, I. V. (2008). *Biografiia: siluet na fone Humanities: metodologiya analiza v sotciogumanitarnom znanii* [Biography: Silhouette Against the Background of Humanities: Methodology of Analysis in Socio-Humanitarian Knowledge]. Odessa, Ukraine: FLP “Fridman A. S.”. [In Russian].
7. Popyk, V. I. (Ed.). (2019). *Istorychna biohrafika v Ukraini: problemy, zavdannia i perspektyvy rozvytku doslidzhen, vydavnychoi ta informatsiinoi ro-*

- boty* [Historical biography in Ukraine: problems, tasks and prospects for the development of research, publishing and informational work]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
8. Kolesnyk, I. (2014/2015). Peredmova. “Nova biohrafichna istoriia” yak metod [Preface. “New bibliographic history” as a method]. *Eidos = Ejdos: Historiographic Almanac*, 8, 7-13. Retrieved from http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=eidos/2014/8 [In Ukrainian].
  9. Liubovets, N. I. (2015). Memuarnyi potentsial resursiv bibliotechnoho kraieznavstva [M memoir potential of library local history resources]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 12, 359-376. <https://doi.org/10.15407/ub.12.359> [In Ukrainian].
  10. Liubovets, N. I. (2016). Ukrainskyi memuarii v informatsiinomu prostori: dosvid ta perspektyvy [The Ukrainian memoirs in the information space: experience and perspectives]. In V. Popyk (Ed.). *Vityzhniani resursy biohrafichnoi ta biobibliohrafichnoi informatsii: problemy formuvannia y vykorystannia* [Domestic resources of biographical and biobibliographic information: problems of formation and use] (pp. 199-221). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
  11. Liashko, S. M., & Marchenko, N. P. (2012). Dovidkova biohrafistyka v konteksti sotsiohumanitarnoho znannia 21 st. [Reference biography in the context of socio-humanitarian knowledge of the 21st century]. In *Naukovi Pratsi Natsionalnoi Biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 34, 465-476. [In Ukrainian].
  12. Liashko, S. M. (2018). *Avtobiohrafichni dzherela Postiinoi komisii dlia skladannia Biohrafichnogo slovnyka diiachiv Ukrainy (1918–1933) Vseukrainskoi akademii nauk* [Autobiographical sources of the Standing Commission for compiling the Biographical Dictionary of Ukrainian figures (1918–1933) of the All-Ukrainian Academy of Sciences]. Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002183> [In Ukrainian].
  13. Marchenko, N. (2014). *Volodymyr Rutkivskyi: teksty doli* [Volodymyr Rutkivsky: Texts of destiny]. Ternopil, Ukraine: Navchalna knyha–Bohdan. [In Ukrainian].
  14. Marchenko, N. P., & Patyk, V. V. (2019). “Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica”: fiksatsiia ta transformatsiia biohrafichnogo dyskursu v Ukraini [“Ukrainian Biographistics = Biographistica Ukrainica”: fixation and transformation of biographical discourse in Ukraine]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 17, 165-195. <https://doi.org/10.15407/ub.17.165> [In Ukrainian].
  15. Marchenko, N. P. (2020). Prezentatsiia biohrafichnogo znannia v suchasnykh ukrainskykh biohrafichnykh vydanniakh dlia ditei i pidlitkiv [Presentation of biographical knowledge in contemporary Ukrainian biographical publications for children and adolescents]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 19, 53-68. <https://doi.org/10.15407/ub.19.053> [In Ukrainian].
  16. Menzhulin, V. I. (2010). *Biohrafichni pidkhid v istoryko-filosofskomu piznanni* [Biographical approach in historical and philosophical cognition]. Kyiv, Ukraine: NaUKMA. Retrieved from <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10979> [In Ukrainian].

17. Menzhulin, V. I. (2011). Istoryko-filosofska biohrafistyka: providni tendentsii ta vikhy stanovlennia [Historical and philosophical biography: leading trends and milestones]. *Naukovi zapysky NaUKMA*, 115, 18-25. [In Ukrainian].
18. Mishchuk, S. M., & Mishchuk, H. A. (2016). Informatsiini resursy rehionalnoi biohrafiki oblasnykh universalnykh naukovykh bibliotek Ukrainy [Information resources of the regional biographical science of regional universal scientific libraries of Ukraine]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 14, 263-276. [In Ukrainian].
19. Onoprienko, V. (2014/2015) Aporii biograficheskogo pisma i nauchnaia biografiia [Aporia for biographical writing and scientific biography]. *Eidos = Ejdos: Historiographic Almanac*, 8, 55-66. Retrieved from http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I&S21STR=eidos/2014/8 [In Russian].
20. Popyk, V. I. (2019). Biografika ukrainskoi akademichnoi nauky u novitnikh doslidzhenniakh i publikatsiiakh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Biography of Ukrainian academic of science in the latest research and publications of the Vernadsky National Library of Ukraine]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 17, 132-150. <https://doi.org/10.15407/ub.17.132> [In Ukrainian].
21. Popyk, V. I. (2020). Biografika yak fenomen nauky i kultury [Biography as a phenomenon of science and culture]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 19, 15-32. <https://doi.org/10.15407/ub.19.015> [In Ukrainian].
22. Popova, T. N. (2017). *Zhizneopisanie uchenogo-istorika na perekrestke istoriograficheskikh traditsii. Teoriia. Metodologiya. Praktika* [Biography of a Scientist-Historian at the Crossroads of Historiographic Traditions. Theory. Methodology. Practice]. Odessa, Ukraine: Bondarenko M. A. [In Russian].
23. Posokhov, S. (Ed.). (2003). *Kharkivskiy istoriografichnyi zbirnyk* (Vol. 6: Biografistyka v konteksti suchasnykh istorychnykh ta istoriografichnykh doslidzhen [Biography in the context of modern historical and historiographical research]). Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].

Стаття надійшла 06.10.2020 р.

Volodymyr POPYK, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Director of the Institute of Biographical Research, VNLU (Kyiv, Ukraine).

Domestic biography through intellectual and spiritual transformations of society.

The article analyzes the evolution of ideas about the role and place of biography in modern society, the changes in perception of biographical literature and information with regard to globalization, information revolution, the crisis nature of modern world development, the advent of “*liquid modernity*” and uncertainty, and the ensuing changes in values, life strategies and cognitive interests of proactive share of domestic readership. The importance of biographical knowledge in personal growth and spiritual quests of our contemporaries is highlighted, es-

pecially in shaping their ideals and beliefs, transmission of moral values, experience, and traditions between generations, ensuring the latter's transformation; affirming concepts of a person's organic connection to their homeland. The tasks and ways are outlined of overcoming the inherited stereotypes of simplified and one-sided historical figure interpretation. Emphasis is placed on the need to transform national biography studies as a historical tool for discovering the past in its particular faces and images into a scientific and cultural branch whose objective is to comprehend humanity, a person in their complexity and multiple dimensions, epoch-specific or universal. Concrete description is given for tasks in adopting international and European experience, enriching the creative arsenal of domestic biography, the use of new forms of biographical writing; in promotion of research, publishing, and communication with different readers with "soft" technologies from humanities introduced.

Key words: biography, social transformations, interest in biographical reading, modern requirements to biographical literature, creative tools of biography, encouragement of biographical reading.